

De rechtsstaat laat zich niet opleggen

Citation for published version (APA):

Stremmer, M. (2018). De rechtsstaat laat zich niet opleggen., Nederland Rechtsstaat.
<https://www.nederlandrechtsstaat.nl/de-rechtsstaat-laet-zich-niet-opleggen/>

Document status and date:

Published: 02/01/2018

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

De rechtsstaat laat zich niet opleggen

2 januari 2018 door

Maarten Stremler

De Europese Commissie heeft vorige week de lidstaten van de Europese Unie, vertegenwoordigd in de Raad, gevraagd om vast te stellen dat er in Polen sprake is van een dreigende schending van de rechtsstaat. Aanleiding voor het voorstel van de Commissie zijn de hervormingen van de rechterlijke macht door de Poolse wetgever. De regeringspartij Recht en Rechtvaardigheid (PiS) presenteert deze hervormingen als noodzakelijke zuivering van oude communistische smetten. De Commissie daarentegen meent dat het gaat om de doelbewuste uitschakeling van onafhankelijke rechtspraak.

De procedure die de Commissie heeft geactiveerd – het beruchte artikel 7 van het EU-verdrag – staat bekend als de ‘nucleaire optie’. Deze aanduiding suggereert dat de EU beschikt over een indrukwekkend arsenaal aan juridische en politieke instrumenten om lidstaten die wat betreft de rechtsstaat uit de pas lopen weer in het gareel te brengen. Niets is echter minder waar. Afgezien van politieke druk uitoefenen kan de Unie maar weinig doen tegen ondermijning van de rechtsstaat in een lidstaat, zoals nu in Polen.

De procedure die de Commissie in gang heeft gezet zal waarschijnlijk hooguit leiden tot een formele waarschuwing door de Raad aan Polen. Zou de EU sancties willen opleggen, dan moeten namelijk eerst alle andere lidstaten vaststellen dat er sprake is van een ernstige en voortdurende schending van de rechtsstaat. Hongarije heeft al aangegeven een dergelijk besluit te zullen blokkeren, terwijl ook lidstaten als Tsjechië, Roemenië en Oostenrijk Polen weleens de hand boven het hoofd zouden kunnen gaan houden. Daarnaast is bijvoorbeeld ook het korten van Polen op bijdragen uit EU-fondsen juridisch gezien geen optie, omdat die bijdragen niet gekoppeld zijn aan rechtsstatelijke voorwaarden.

Naast juridische en politieke beperkingen spelen echter ook nog andere, meer fundamentele beperkingen een rol. In de eerste plaats is het nog maar de vraag of het verstandig is voor de EU om daadwerkelijk op te treden – hoe ernstig de ontwikkelingen in Polen ook mogen zijn. De recente escalatie is feitelijk koren op de molen van de Poolse regering, die nu meer dan ooit kan inspelen op de Poolse gevoeligheid voor nationale onafhankelijkheid. Tegenover een elite van onverkozen EU-bureaucraten staat een democratische regering die fier de nationale soevereiniteit verdedigt, zo luidt het verhaal van Jarosław Kaczyński, de leider van de regeringspartij. Wat vroeger ‘Moskou’ was, dat is nu ‘Brussel’. Dat verhaal slaat heel aardig aan bij een groot deel van de Poolse bevolking.

Daarnaast geldt dat het opleggen van de rechtsstaat aan Polen, van buitenaf, waarschijnlijk niet gaat werken. De rechtsstaat is meer dan een verzameling regels en instituties: uiteindelijk gaat het om een juridische en politieke cultuur die moet worden gedragen door de mensen zelf, ‘van onderop’. De veranderingen die in Polen zijn doorgevoerd na het instorten van het communisme waren wat dat

betreft tamelijk oppervlakkig. Achter een façade van liberale gezindheid schuilt veelal nog steeds een nationalistisch-conservatieve overtuiging, met soms zelfs een lichte voorkeur voor autoritair leiderschap. Mocht de EU daar verandering in willen aanbrengen, dan heeft het meer zin om bijvoorbeeld op de lange termijn te investeren in Erasmus-uitwisselingen voor studenten, dan in een snelle 'strafexpeditie'. Het opbouwen van een rechtsstaat vergt geduld, hoe frustrerend wij in West-Europa dat ook mogen vinden.

Vooralsnog is Polen een democratisch land, waar de bevolking uitmaakt wie de regering vormt. Zolang de regering de deur naar de macht nog niet heeft dichtgetimmerd, door bijvoorbeeld het kiesrecht ten eigen voordele aan te passen (al is ze daar wel mee bezig), zullen we daarom ons vertrouwen moeten stellen in de Poolse bevolking zelf. Ook al kan een beetje druk vanuit de EU geen kwaad, uiteindelijk is het lot van Polen aan de Polen zelf.

Deze bijdrage verscheen in De Volkskrant op 29 december 2017.